

האשה ביהודי כוננים ילדיו שלם של צלם אלוהים של האדם בעולם הזה, ושניהם
אזרחים לקיום הדורות. צריך להבין שהאיברים הביולוגיים הגופניים והאורגניים
השונים של האיש והאשה משלימים זה את זה ועושים יחד את בנין האדם.
בנוסף להילוקים הביולוגיים בצורת האיברים, קיימים גם חילוקים
פסיכולוגיים, ואי אפשר להתחמק מכך.

איש ואשה: שכל ורגש

יסוד השכל שייך לצלם אלוהים שבאדם, כדבריו של הרמב"ם⁵³. אותו ענין מופיע
במילים שונות אצל רש"י: "ויהי האדם לנפש חיה"⁵⁴... שנתוסף בו דעה ודבור⁵⁵.
השכל שייך ליסוד האדם. אולם, על-פירוש (מלמד נשים בדרשות, כגון: בורויה,
אשתו של רבי מאיר), יסוד השכל יותר מורגש אצל האיש. לעומת זאת, צד
הרגש שבאדם יותר מובלט אצל האשה. זהו דבר פשוט ועובדתי. לכן אומרים
הז"ל ב"בבא מציעא" שיש "אוד להיהרר בכבודה של אשה ומאוד להיהרר שלא
לצער אותה, כי מונח רגישותה ורגשותה היא יותר קרובה לדמע⁵⁶.
ענין זה שייך לפרשת נדרים. זוהי תכונת האשה, שעם כל עדינותה אצילותה
וכבודה, מתוך רגשותה היא נוטה לעצבנות ולנדרנות. רגשות שייכת לנדרים.
על-פירוש האשה יותר רגשנית, לכן אפשר להבין שהיא יותר נדרנית. עד כדי
כך שהז"ל קבעו: "אי אפשי באשה נדרנית"⁵⁷.

אשה — בינה יתירה

לעומת זאת, יש הדגשה מיוחדת בגמרא: "נתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר
מבאיש"⁵⁸. הבדל זה נעוץ בשוני שקיים בין יצירת האיש ליצירת האשה. החומר
ממנו נבנתה האשה יותר משובח מזה של האיש. החומר של האיש הוא "עפר
מן האדמה"⁵⁹ ועליו חל שם שמים, "ויפח באפיו נשמת חיים"⁶⁰. החומר שממנו
נעשתה היצירה האלוהית של האשה אינו עפר מן האדמה, אלא צלע של אדם
שנברא בצלם אלוהים. כך גם הצד הרוחני הנשמתי של האשה עליון יותר משל
האיש. בשעת בריאת האיש אומר ד': "נעשה אדם"⁶¹, בלשון רבים, בשיתוף
כוחות שמימיים⁶². לעומת זאת, לגבי האשה נאמר: "אעשה לו עור כגדוד"⁶³
בלשון יחיד, ללא שותפות פמליא של מעלה.

אמת

נשים במצוות מהן הן פטורות

כשם שהצלם האלהי הכללי של האדם מקיף איש ואשה, כך סגולת ישראל
המיוחדת כוללת איש ואשה. באופן הלכתי פשוט, נשים פטורות ממצוות עשה
שהזמן גרמא (15*). אפשר להבין חילוק מפורסם זה גם במובן חברתי
פשוט. המעמד הטבעי והנורמלי של האשה הוא על פי רוב להיות "צנופה
הלכות ביתה" (16), עקרת הבית וגם מחנכת, כמו שכתוב "אל תטוש
תורת אמך" (16*). בהתחשבות עם מצב זה, הן מעוככות לגבי חלקים של
תורה ומצוות שהזמן הוא הגורם להתקיימותם. אי אפשר לשעבד ולצמצם
נשים במצוות שמוגבלות, קשורות ותלויות בזמן, הן מטבע ויצירת גופן,
והן מצד הסדר החברתי שבבית. זהו סידור אלהי טכני מציאותי חברתי
(17). אבל למרות שאינן חייבות, נפסק שאם הן רוצות לקיים מצוות
אלה, רשאות הן. עובדה היא שנשים מקיימות מצוות שופר לרוב טובה,
כאשר יש להן חשק. אבל נשאלת השאלה איך יכולות הן לברך
פשוט שאין לעכב אותן מלקיים את המצוות מתוך רצון וחשק רציני
ואמיתי (17*). אבל איך יכולות הן לברך "אשר קדשנו במצוותיו וצונו"
כאשר הן לא צורך ואמנם כך היא ההלכה בשולחן ערוך (18) על פי שיטת
רבינו תם (18*) לכאורה זה שקר כלפי שמים? בגמרא נבא כתר מוזכר
שיש מאוד לדקדק כלפי שמים שלא לאמר דבר "דמחזי כשקרא" (19).
אם כן, איך נשים שאינן מצוות, יכולות לאמר אשר קדשנו במצוותיו
וצונו (19*)? אלא שיש כאן התפרצות מחשבתית מאוד עמוקה בתוך ההלכה.
"כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל" (20). "בית יעקב - אלו
הנשים" (21). "הקהל את העם האנשים הנשים והטף" (21*). התורה נתנה
לכלל ישראל, לכל הששים רבוא מישראל, וחדל מדגישים שאם היתה חסרה
שפחה אחת, מתן תורה היה מתעכב (22). הסגנון מעניין: "אם היתה חסרה
שפחה אחת" - אשה! הופעת התורה היא לכל עם ישראל, לכל הנשמות ולכל
הגופות של כלל ישראל, "את אשר ישנו עמנו עומד היום... ואת אשר איננו
פה עמנו היום" (23). כל התורה כולה ניתנה לכלל ישראל בכללותו, "אשר
בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" (24), וגם הנשים נכללו במתן
תורה. רק אחר כך מופיעה התפרטות של חילוקים בין המצוות, מצוות שהזמן
גרמא וכדומה. אבל באופן כללי האשה שייכת לכל פוטנציאליות, מצד
אחיזת כלליות מחצבת (25) הנשמות. יתכן שחלק מנשמות ישראל לא יהיה
שייך באופן ממש למצוה מסוימת על פי סדרי ההלכות, אבל הוא שייך
לאורית הקדש של כלל ישראל. לכן פורשו הראשונים שנשים יכולות לברך
מתוך שייכותן להתחייבות הכלל-ישראלית (26). כשמתעורר אצלן החשק
והדבקות הכלל-ישראלית, יש מקום לברך.

אברהם אבנר

כל כבודה בת מלך פנימה

מתוך ההבדל הפסיכולוגי בין האיש לאשה שהזכרנו, אפשר להבין חילוק מסוים
בין תפקידי האיש והאשה. תחילה נברא האיש, "ויפח באפיו נשמת חיים"⁶⁴, חל
עליו צלם אלוהים, "ויהי האדם לנפש חיה"⁶⁵ - "לדוח ממלא"⁶⁶. בעל "דעה
ודבור"⁶⁷. חל עליו תוכן המחשבה וההכרה, החכמה והשכליות של האדם. והשכל
מתגלה בדבור. מופיע ערכו של "האדם המדבר"⁶⁸. שכלו של האדם הוא
חברותי-צבורי-כללי-מקיף, לעומת הרגש שהוא פרטי. לכן האיש שהוא יותר שכלי
על-פירוש, הוא יותר צבורי וכללי, יותר פרקטי מעשי כמובן החברתיות
והצבוריות. לעומתו, האשה יותר אישית פרטית, "כל כבודה בת מלך פנימה"⁶⁹.
יותר מודגש באישיותה צד הרגשיות הפרטית האינדיבידואלית. כל הבידורים
האלה שייכים לפרשתנו, שמפיצה אור במיוחד על סדר המשפחתית וסדר ההיים
בין איש לאשתו.

אברהם אבנר 68 בגמרא 415

פרשת נדרים מתחילה
באנשים ומשיכה בנשים ורובה עוסקת בהן. יש להבין מדוע נאחזת המסכתא
הזאת יותר בנשים. זו הזדמנות לברר כל ענין סדר הנשים בתורה.

"השוה הכתוב אשה לאיש"

לפעמים יש ביטויים כגון: "נשים דעתן קלה עליהן"⁷⁰, שנראים כפגיעה והמעטה
5 בכבוד הנשים. צריך לבאר ביטויים אלו שהרי בהרבה מקומות מלמדים אותנו

להקפיד בכבוד הנשים⁷¹, כגון בסדרי בית-דין⁷², וכך בכית-המקדש וסידור
קדשים⁷³ יש שימה לב מיוחדת לכבודן של נשים.

בגמרא נבא קמא נמצאת הגדרה יסודית: "השוה הכתוב אשה לאיש לכל
דינין שבתורה"⁷⁴. הטענות והבלבולים באים מפני שתופסים את התורה בצורה
10 מטולפת לאור מאמרים בודדים. יש לראות את התורה בתמימותה ושלמותה, ולא
"דבר ד' צו לצו, צו לצו, קו לקו, קו לקו"⁷⁵. "תורת ד' תמימה"⁷⁶ קודם-כל
הודיעו לנו כלל יסודי: שויון! אלו מילים בדרשות מאוד: "השוה הכתוב אשה
לאיש לכל דינין שבתורה". הנקודה היסודית היא השויון. זה האל"ף שבאל"ף.

מעבר ליסוד זה יש כמה פרטים שאין בהם שויון, אבל אין הענין מתחיל
15 מהפרטים. אין זה צורך ואמיתי להתחיל מהאישיות. הכלל הוא השויון, שויון
בצלם אלוהים שבאדם. "ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אתו,
זכר ונקבה ברא אתם"⁷⁷. הזכר והנקבה שייכים לצלם אלוהים שבאדם.
יחד עם זה יש גוונים, אבל לא מתחילים בפירוד אלא בשויון. זו נפקא-מינה:

יסודית בכל הגישה לנושא. הכלל היסודי הוא האחדות, האחדות הכלל-ישראלית,
20 האחדות האלוהית, האמת הגדולה של שלמות ותמימות. כשמתחילים מהגוונים
אזי ישנם בלבולים של קטנות. רק מתוך הכלל הגדול הכלל-כללי של "השוה
הכתוב" יש מקום לכירורי הכתנות.

איש ואשה: גוונים של צלם אלוהים

צלם אלוהים שבאדם כולל איש ואשה. זה דבר ברור שאין להתחמק ממנו. לאור
25 העובדה הזאת, יש מקום להתבונן בהבחנה שבין שני הצדדים האלה של צלם
אלוהים. יש כאן שני צדדים. וכי אפשר להתחמק מחילוקים אלה? קודם-כל יש
חילוקים ביולוגיים בין גוף האיש לגוף האשה. הבונר-של-עולם יצר את האדם
בחכמה⁷⁸, עם הבדלים בסדרי האיברים. אין כאן פגיעה באשה. אדרבה האיש

אברהם אבנר
411-412

אשה בכבוד התורה

בספר מלכים מסופר על האשה השונמת ההולכת אל הנביא. אומר
לה בעלה: "מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת" (42).
מכאן מוכיחים חז"ל ש"חייב אדם להקביל פני רבו ברגל" (43). תמוה,
הרי אין אשה חייבת במצוות תלמוד תורה, אם כן מה לה ולהקבלת פני
5 רב? בהקבלת פני רבו, יש שני צדדים: לימוד דברי תורה, ודבקות נפשית
בתלמוד חכם, מה שמהווה מדרגה יותר עליונה. "גדול" שמושה של תורה
יותר מלימודה" (44). כבוד התורה עדיף מלימוד תורה (45), כי בלימוד
עוסקים בדבר פרטי של תורה, לעומת שמוש שהוא ענין כללי של דבקות
וקשר. מתוך כך יש מקום להבין את שייכותה של האשה למצוה זו של
10 הקבלת פני רבו. נשים אינן שייכות ללימוד תורה במובן הפשוט של
פרטי תורה מתוך קביעות בשינה (46), אולם ברור שהיחס הכללי אל
התורה צריך להתגלות גם אצלן. על כן אף הן שייכות לתורה במובן הכללי
של הקבלת פני רבו ברגל (47). כמו כן, הן שייכות לתורה במובן הכללי
15 שלה, עד כדי אפשרות לקיים מצוות מהן הן פטורות, ולברך עליהן (48).
כבוד התורה הוא אחיזה כלל-ישראלית יותר מקפת מלימוד תורה. לכן
מתאים שעליוניות זו תתגלה דווקא על ידי אשה, אשר אצלה הצד הכללי
יותר בולט. אכן דין הקבלת פני רבו מצד כבוד התורה, נלמד מאשה.
שהיא יותר גדולה מצד הופעת הקדושה הכללית של ישראל.

אברהם אבנר
אשה ואלה

שעשני כרצונך

אחרי שהדגישו חז"ל ש"בינה יתירה באשה" (29), אפשר להבין
שהביטויים הנראים כהמעטת האשה, באמת אינם כן. נוסח הברכה "שעשני-
כרצונך" אינו צמצום אלא אדרבה גדלות. האשה יותר "כרצונך", כרצון
ד' (37). האשה פחות אנושית מהאיש, אבל יותר אלהית. יש לה יותר
5 הכנה לקבל את האלהי (38). העילאיות האלהית הזאת היא ה"בינה היתירה"
שבאשה.

אשה - כללית

לעומת העילאיות האלהית של האשה, הגבר יותר אנושי, יותר
שכלי-פרקטי, והמעשיות היא גלוי האנושיות. לכן באיש מתגלה יותר
10 הפרטיות, כי המעשיות האנושית היא פרטית. באשה בולטת יותר הכלליות
השייכת לעילאיות האלהית.

דבר זה ניכר בלשון הקודש, בה מושגים כלליים מופשטים מתבטאים
בלשון נקבה: גדולות, "יום קטנות" (40), חדשות, נפלאות, נצורות
נשגבות וכדומה. האשה יותר כללית ופחות אקטואלית, על כן לשון נקבה
מתאימה לענינים אבסטרקטיים, כלליים ועליוניים.

אברהם אבנר

[א] ולא נותר מהם איש... ותקרבנה

בנות צלפחד, אותו הדור היו הנשים גודרות מה שאנשים פורצים, שכן אתה מוצא שאמר להן אהרן (שמות לב, ב) פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם ולא רצו הנשים ומיחו בבעליהן שנאמר (שם שם ג) ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב וגוי הנשים לא נשתתפו עמהן במעשה העגל, וכן במרגלים שהוציאו דבה וישובו וילינו עליו את כל העדה (במדבר יד, לו), ועליהם נגזרה גזירה שאמרו (במדבר יג, לא) לא נוכל לעלות, אבל הנשים לא היו עמהם בעצה, שכתוב למעלה מן הפרשה כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה, איש ולא אשה על מה שלא רצו ליכנס לארץ, אבל הנשים קרבו לבקש נחלה בארץ, לכך נכתבה פרשה זו סמוך למיתת דור המדבר, שמשם פרצו האנשים וגדרו הנשים.

(במדבר פכ"א-י)

בגמרא וכו', מ"ג א גמ' גמ' גמ' גמ'

4

כל יהודי חייב לומר שהוא סארץ-ישראל

האדמו"ר מאוסטרווצה היה אומר, שכששואלים יהודי: מאיפה אתה בא? חייב הוא לענות שהוא מארץ-ישראל. זאת הכנה למה שאחר כך יהיה באמת בארץ-ישראל. זה פיתוח ההרגשה וההכרה, וזה נלמד ממדרש חז"ל²². לחז"ל היתה קצת ביקורת על משה רבנו. לעומת יוסף שהודה בארצו, Reconnaissance, שהכיר ששייך לארץ-ישראל, משה רבנו לא הודה כל כך בארצו. יוסף סיפר: "גב גבתי מארץ העברים"²³, והודה בארצו. לעומת זאת, בנות יתרו אמרו לאביהן: "איש מצרי הצילנו"²⁴. מניין ידעו שהוא איש מצרי? כנראה שאמר להם. שאל האדמו"ר מאוסטרווצה: מה רוצים חז"ל ממשה רבנו? יוסף אמר אמת כי הוא אמנם נולד בארץ-ישראל, אבל משה רבנו נולד במצרים, שם גדל, שם נחנך, ואיך יצא שקר מפיו ואמר שבא מארץ-ישראל? אבל התשובה היא: משה הוא נכדו של אברהם אבינו, אם כן הוא חייב לומר שהוא שייך לארץ הזאת. באופן אוטומטי הוא שייך, וכן כולנו נכדים של אברהם אבינו, עליו עלינו להכיר שאנו שייכים לארץ הזאת²⁵.

עיתון הוציה - א"ל י"ל - א"ל - א"ל - א"ל

5

ואריב"ל נשים חייבות במקרא מניחה שאף הן היו באותו הנם

גמ' גמ' גמ'

6

שאף הן היו באותו הנם. פירש

לשנים שעיקר הנם היה על ידן צפורים על ידי חסתר צחוכה על ידי יהודית צפסח שצוכות לדקניות שצאחמו הדור נגאלו וקשה ללשון שאף הן משמע שהן טפלות ולפירושו היה לו לומר שהן לכך נראה לי שאף הן היו צפסח דלהשמיד ולהרוג וכן צפסח שהיו משועבדות לפרעה צמנרים וכן צחוכה הגזירה היתה מאד עליהן.

גמ' גמ' גמ'

(ב) למשפחת מנשה בן יוסף. למה נאמר, והלא כבר נאמר בן מנשה, הלא לומר לך יוסף חבב את הארץ, שנאמר (בראשית כ, כה) והעליתם את עמתי וגו', וזנותו חבבו את הארץ, שנאמר תנה לנו אחזה, וללמדך שהיו כולם נדיקים, שכל מי שמעשיו ומעשיו חבבתי ופרט לך הכתוב צאחד מהם לייחסו לשנת, הרי זה נדיק בן נדיק.

כ"ל - בגמ' גמ' גמ'

3

אמר ר' לוי אמר לפניו רבונו של עולם עצמותיו של יוסף נכנסו לארץ ואני איני נכנס לארץ. אמר לו הקדוש ברוך הוא מי שהודה בארצו נקבר בארצו ומי שלא הודה בארצו אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו, מניין, גבירתו אומרת (בראשית לו ט"ו) ראו

הביא לנו איש עברי וגו' ולא פפר אלא (שם מ טו) גבב גבבתי מארץ העברים, נקבר בארצו מניין שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו מארץ מצרים קברו בשכם. את

שלא הודית בארצך אין אתה נקבר בארצך, כיצד בנות יתרו אומרות (שמות כ ט"ו) איש מצרי הצילנו מיד הרעים והוא שומע ושומק, לפיכך לא נקבר בארצו.

גמ' גמ' גמ' - גמ' גמ' גמ'

7

[ו] במראת הצבאות, אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבודת פרך במצרים גזר עליהם פרעה שלא יהיו ישינים בבתיהן, שלא יהיו משמשין מטותיהן, אמר רבי שמעון בר חלפתא מהו היו בנות ישראל עושות, יודנות לשאוב מים מן היאור והקב"ה היה מומין להם דגים קטנים בתוך כדיהן, והן מוכרות ומבשלות מהן ולוקחות מהן יין והולכות לשדה ומאכילות את בעליהן שם שנאמר ח) בכל עבודה בשדה, משהיו אוכלין ושותין, נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן, זאת אומרת אני נאה ממך וזה אומר אני נאה ממך ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורביץ והקב"ה פוקדן לאלתר וכי בזכות אותן המראות שהיו מראות לבעליהן ומרגילות אותן לידי תאוה, מתוך הפרך העמידו כל הצבאות, שנאמר ט) יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים, ואומר י) הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם, כיון שאמר לו הקב"ה למשה לעשות את המשכן, עמדו כל ישראל ונתנדבו, מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחשת ואבני שוהם ואבני מלואים הביאו בזריות הכל, אמרו הנשים מה יש לנו ליתן בגדבת המשכן, עמדו והביאו את המראות והלכו להן אצל משה, כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו, המראות למה הן צריכין, א"ל הקב"ה למשה, משה, על אלו אתה מבזה, המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים, טול מהן ועשה מהן כיוור נחשת וכנו לכהנים, שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר ויעש את הכיוור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצבאות אשר צבאו, באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה. (תנחומא פקודי ט)

גמ' גמ' גמ' - גמ' גמ' גמ'